

Ábrányiné, a nyolcvanegy esztendősszubbretprimadonna

Ha van valaki, akire tökéletesen ráillik az „örök fiatal” jelző, akkor Operánk egykori hírneves szubbretprimadonnája: *Ábrányiné Wein Margit*, valóban az. Semmit sem jelent simán hátrafésült, hátul kicsi kis kontyba csomózott, öszbevegyült haja, mert állandóan frissen föl-föl csendülő kacagása, mozgékonyága, beszédes tekintete és egyáltalán nem fáradt, sőt inkább fürge járása-kelelése, alaposan rácsafol a fölötté elszállott — *nyolcvanegy esztendőre!* Gyönyörű magas korát egyáltalán nem tagadja, sőt, egykor ezüstcsengésű koloratúráját élénken sejtetve, jóízűeket nevet és mondja is, amint „nagy fia”: ifj. *Ábrányi Emil*, a jeles zeneszerző és volt operavezető lakásán (ahová naponta ellátogat) fogad:

— A múlt év decemberében lettem nyolcvan éves. De már egy évvel ezelőtt kezdtem dicsekedni a *nyolc X-el*, amint hogy sohasem volt szokásom fiatalítani magamat. Hisz jól tudom, hogy a kollégák és jó barátok úgyis utána járnak az igazság-

Ábrányi Emil „Margit dalai”-ból

Pillanatilag elmerengve gondol erre az időre és amint emlékeztetjük a költő „Margit dalok” című, hozzá írt egyik verskötetére, már idezi is poéta ura egyik költeményének ezt a versszakát:

*Tél van! De nekünk tavasz ngit
A kipusztult föld felett.
Mosolyodban minden reggel
Visszatér a kikelet...*

— Bizony akkortájt hiába mondogatta boldog emlékezetű igazgatóm *Mihalovits Ödön*, hogy ne menjek férjhez, mert ezzel vége lesz a karrieremnek, én csak azt feleltem neki:

— Sajnálom, majd meglátjuk ké-

nek és az ember csak szegyenben marad...

Azután a régi szép időkre való emlékezés gyönyörűsége hatását egyáltalán nem palástolva, egész élete két legnevezetesebb eseményének a hatása alá kerül. Az egyik, ragyogó művészi pályafutása, a másik: az urára, néhai *Ábrányi Emil* istenáldotta tehetségű költőnkre, a *Cyrano* és *Don Juan* kongeniális fordítójára és vele eltöltött színboldog házasságára való visszaemlékezése. Elevenen él benne minden drága emléke és épp olyan frissen és görögülékenyen beszél azokról, mintha csak tegnap történtek volna.

— Imádozt szüleim mesélték — így kezdi —, hogy kicsi koromban, beszélni még nem, de énekelni már tudtam. Tizenhat éves koromban már tanítónői oklevelem volt, de közben az operaiskolát is látogattam, ahol *Káldy Gyula* volt legelső mesterem. Tizenkilencéves voltam, amikor levizsgáztam, de ugyanakkor jó sorsom összehozott *Ábrányi Emillel* és én bizony minden művészi ambíciómat félretettem és férjhez mentem...

sőbb, de én most szerelmes vagyok!... és drága vőlegénnyemmel az oltár elé léptem. És nem is hiszem, hogy akkor és azóta, a föld kerekén lett volna nálunk boldogabb emberpár. Bátran mondhatom, hogy ez a nagy érzés sírig tartó volt, sőt még ma is, soha el nem múltó fájdalommal hordozom az uram halálával engem ért kegyetlen veszteség súlyát.

Ábrányiné Wein Margit most pillanatra ellágyul, de palástolja megindultságát, majd, ahogy tüneményes operai működésére, sikereire, egykori partnereire, karmestereire, szerepére és a közönségre terelődik a beszélgetés, többek között ezeket hallom tőle:

Amikor Erkel Ferencel együtt működött

— Bizony büszké vagyok rá, hogy operai működésem folyamán egész sereg olyan művésszel szerepelhettem együtt, akik világviszonylatban is hírnevesek lettek. Hogy a magyarok legnevezetesebbjével kezdjem, a nyolcvanas évek folyamán sokat működtem együtt *Erkel Ferencel*, a Bánk bán és Hunyadi László illusztris szerzőjével... Ezt bizony ma már csak kevesen mondhatják el magukról. Nem tudom elmondjam-e, hogy milyen remek pianista és dirigens volt: talán külön akármelyik fiánál is, akik közül a zseniális *Erkel Sándor*, különben az Operában, szintén éveken át volt kitűnő karmesterem.

Szóval *Erkel Ferenc*, aki valamikor *Schödelnét* és *Hollóssy Kornéliát* vezényelte, nagyon szeretett engemet is. Sőt nem egyszer — pedig akkor a Svábhegyen laktunk, ahová nem volt olyan könnyű följutni mint ma — eljött hozzánk, hogy az Alvajáró operát betanítsa... Mintha ma látnám, ősz haja dirigálás közben csak úgy lobogott... És érdekes, hogy nem akarta, hogy a fia is zenei pályára menjenek, úgyhogy ők bizony az öreg úr hátamögött tanultak zenét... Azt viszont mindenki tudja, hogy *Erkel Sándor* kitűnő zongoraművész és még hivatottabb dirigens lett, akire méltán büszkék lehetünk mindnyájan.

Mahler, Nikisch, Leoncavallo, Puccini, Mascagni, Goldmark társaságában

De pályafutásom során a nagy-nagy *Mahler Gusztáv* és *Nikisch Arthur* is voltak direktoraim s a világért se hagyom említetlenül, hogy *Leoncavalloval*, *Puccinival*, *Mascagnival* és *Goldmark Károllyal* is sokat működtem együtt, valahányszor Budapesten jártak. *Goldmark* „Házi tücsök”-jében, ő maga vette át velem *Dot* asszony szerepét; kedves, egyszerű és közvetlen modorát sose felejttem el és kimondhatatlanul jólesett megtisztelő elismerése, amikor

egy-egy hangversenyen a dalai közül énekeltem néhányat, meg Sába királynőjében Astaróth szerepét. Épp így *Puccini* tanított be a *Pillangókisasszony*, *Leoncavallo* a *Bohémek* szerepére és mindegyik elragadóan kedves volt velem. Azt se felejtsem el soha, hogy amikor a világhíres olasz vendégek tiszteletére nagy bankettet rendeztek, az én helyem mindig mellettük volt, nemcsak azért, mert jól beszéltem olaszul, hanem, mert ők maguk is így kívánták.

Az Operaház megnyitása I. Ferenc József jelenlétében

— Na, de hogy visszatérjek „indulásom” idejére, el kell mondanom, hogy házasságom első két esztendejében két fiam született, de már dolgozott bennem a művészi ambíció és azon voltam jó tanárommal, *Káldy Gyulával* együtt, hogy mielőbb felléhessek. Nagy örömmre ez hamarosan meg is történt úgy, hogy legelőször a budai *Várszínházban*, majd ulána a *Nemzeti Színházban* énekeltem a Fekete dominó Angela szerepét. (Akkor ugyanis, még nem volt meg Operaházunk s így az operaelőadásokat a *Nemzetiben* tartották.) Elég az hozzá, hogy a próbafellépés sikerrel, sőt szerződéssel járt és így kerültem az Operaház legelső együttesébe, mint nagyon fiatal és nagyon szerény kezdő...

— Talán emlékszik a művésznő — kérdezem — az Operaház megnyitására is, ami 1884 szeptember 27-én történt, még pedig ünnepi díszelőadás keretében, amelyen ott volt I. *Ferenc József* király is?

— De még mennyire! A díszelőadásom maga *Erkel Ferenc* vezényelte Bánk bán operájának első felvonását és abban Gertrudist: *Bartolucci Victoria*, Bánkot *Hajós Zsigmond*, Melindát: *Maleczkyné, Peturt: Ödny Lehel* énekelte. Én pedig, *Kordán Mariskával*, *Spányi Irmával* stb. csak egy szerény apród szerepét adtam, de arra is nagyon büszke voltam, mert akkor, báró *Padmaniczky Frigyes* intendánsága és *Erkel Sándor* igazgatása alatt, nem kisebb nevek szerepeltek Operánk legelső együttesében, mint *Turulla Emma*,

Perotti Gyula, *Broulik Ferenc*, *Takács Mihály*, azután a trabális természetű, de csodahangú *Will Mária*, azután *Hilgermann Laura*, *Wasquez-Molina Italia* grófnő, *Neg Dávid* stb. Nemsokára azután a véletlen meghozta számomra az első feltűnő sikert is. *Meyerbeer*: Észak csillagában vendégszerepelt akkor nálunk, a művészetének fénykorát élő *Bianchi Bianca*, a bécsi udvari operaház ünnepelt primadonnája. Van ebben az operában egy kisebb koloratúrszerep is: *Prascovia*. *Erkel Sándor*, aki az operát betanította, nem volt meglepődve ennek alakítóival s a szerepet rám osztotta. Én rövidesen betanultam és az előadáson rendkívül sikert arattam benne. Sose felejttem el azt a boldog érzést, amikor egy kényes kadencia után, váratlanul, nagy nyíltszíni taps hangzott fel... Azt hittem álmodom és szinte felvillanó nyozva folytattam az éneket. Ezután már egymásután kaptam meg a legszebb szerepeket és pedig: *Gara Máriát* a Hunyadiában, *Rozinát* a Szevillaiban, *Oféliát* a Hamletben, *Zerlinát* és *Cherubint* a Mozart operáiban és valamennyiben megálltam a helyemet.

Ezután jöttek a nevezetes idegen érák. Jött *Mahler Gusztáv* igazgatónak, akinek rossz modoráról és a magyarokkal szemben táplált ellenszenvéről legendákat beszéltek az emberek és írtak a lapok is... Engem azonban ő is értékelt és az általa veszélyelt első operában, a *Granadai éji szállásban*, nekem adta a főszerepet. Azután jött a *Nibelung-gyűrű* első két darabja. Én voltam *Woglinde*, az első *Rajna-tündér*. Ekkor csaknem *Katasztrófa* történt velem és tündértársaimmal. Bennünket akkor föl és le, előre és hátra toltak gépkocsin mozgattak a Rajna vízében. Az első előadáson rövidzárlat miatt húsz perccel később kezdődött a játék s mi hárman egyemeletnyi magasságban fölszűzva és szívszorongva vártuk a veszedelem elmúlását s bizony amikor lecsatoltak bennünket, sírógörcsöt kaptam... (De azért a szerepet hősiiesen végigénekeltem.)

Mahler idejében énekeltem még a *Windsori víg nők* *Fluthnéját*, a *Mignonban* *Philine*-t, a *Rigolettó* *Gildáját* s ahogy *Mahler* elment, két évi interregnum után jött *Nikisch Arthur*. Az ő első vezénylése volt az *Eladott menyasszony*, amelyben *Marit* énekeltem, majd a *Cremonai hegedűs* *Giannináját*, a *Denevérből* *Rosalindát*.

Magyar nóták az Operában

Igazi nagy sikereimnek egyik legfélejtethetlenebbje volt, amikor ebben a szerepemben, az Operaház színpadán (1) két magyar dalt énekeltem. Ezt a lassút:

*Ha megkondul a kis harang imára,
Minden este sóhajtozom utána.
Ahány csillag van az égen,
Mindannyitól sirva kértem,
Minek is van szerelem a világon?*

Azután ezt a frisset:

*Ha te tudnád amit én,
Ki babája vagyok én,
Sírnl te is bánatodban
Úgy mint én.*

*Nem vagyok én senkié,
Csak azé a hm, hm, hm,
Csak azé a, csak azé a
Hm, hm, hm, hm,*

Ha te tudnád, amit én, stb.

Végül *Puccini Manonját*, *Leoncavallo* *Bajazzó*kjában *Neddát* énekeltem és mindezekben a szerepeimben olyan ünneplésekben volt részem, hogy alázatos szívvel adok érte hálát az Istennek.

A *Bajazzo* *Neddájával* különben jártam *Bécsben* is, még pedig egy *Sonsogno-staggioné* keretében. Ezután a szereplésem után, *Zichy Géza* gróf akkori intendáns külön leíratban gratulált nekem és köszönte meg a dicsőséget, amit a császárvárosban a magyar királyi Operának szereztem s ami akkor igen-igen nagy szó volt!...

De jártam vidéken is, többfelé. Így *Kolozsvárott* (ahol akkor a félkarú *Esterházy Kálmán* volt az in-

tendáns), az *Alvajáróban* történt sikeres fölléptem után azt írta a mi intendánsunknak, hogy úgy látszik *Ábrányinét* Budapesten nem ismerik... és nyomban fényes szerződést kínált nekem, de én azt nem

fogadtam el és bírtam rendületlenül fővárosi karrierem kialakulásában. Közben jártam még *Kassán*, *Szegeden*, *Miskolcon* stb., ahol színpadon is, hangversenyen is nagy sikereket arattam.

Búcsú a színpadtól

Nikisch után egykori énektanárom: *Káldy Gyula* került az Opera élére. Az ő idejében is sok sikeres premierem és pedig *Musette*, *Ninon*, *Carmen* stb. A század végén azután kissé elfáradtam és végül a Fekete dominóban, amelyben legelőször léptem a közönség elé, 1900-ban, azaz negyvenkét évvel ezelőtt *elbúcsúztam* a közönségtől.

Ezután felléptem még *Verő György Cleopatra* operettjében, amelyben vidéken vagy három hónapig vendégszerepelt. De végül ebbe is belefáradva, elfogadtam *Mihalovits Ödön* baráti ajánlatát s a Zeneakadémia énektanszékét foglaltam el, ahol *Pauli Richárd* utóda lettem.

A színpadtól búcsút véve, *Szentendrén* megvettük a „*Kastély*” nevű épületet, amelyhez remek gyümölcsös és szőlő is tartozott és ahol az 1914-ben ránszakadt keserves háborús időkben valóságos menedékhelyünk volt s ahol többé-kevésbé meg voltunk védve az idők borzalmas viharaitól. Attól azonban nem mentett meg ez sem, hogy drága férjemnek szívét és idegeit lönkre tegye a sok izgalom, a forradalmak, ellenforradalmak és végre a gyalázatos béke. Szegény jó uram szívinkompenzációt kapott és 1920-ban, május 20-án, reggel a hajóra sietett, miközben az utcán összerogyott és ott maradt holtan...

Azt hittem, nem élem túl a csapást, de fiam és unokáim körülöttem voltak és megóvtak a kétségbeeséstől. Mindentől visszavonultam, az énektanítást menyemre, *Várnay Rozára* bíztam, aki, mint a hanna-veri opera volt szubbretprimadonnája, kitűnő pedagógusnak bizo-

nyult, a szép *Szentendrét* eladtam, mert nem bírtam elviselni az emlékeket, azután *Sasadon* kis házat építtettem magamnak és most, unokáimmal és dédunokáimmal várom az idők jobbrafordulását...

Ahogy elköszönök a Nagyasszonytól és körülnézek a fia lakásán, itt is, ott is, egy-egy pompás, érdekes képen, szobron, festményen, fényképen akad meg a szemem. Az egyik a két *Ábrányi Emil*, apát és fiát látom, amint megbeszélnek a „*Monna Vanna*” operá vázrajzát. A másikon, *Munkácsy Mihály* képen, a mester saját kezefrását látom:

*Baráti emlékül Ábrányi Emilnek.
1879. Páris.*

Miska.

Másokon: *Leoncavallo*, *Puccini*, *Popper Dávid*, *Auber*, *Rossini* stb. saját kezefrására.

Alig tudok, de alig is akarok szabadulni a sok becses holmi láttára a mindenikünket körülrajzó gondolatoktól, emlékektől, amelyeket mind az *Ábrányiné Wein Margit* nál tett felejthetetlen látogatásomnak köszönhetek.

Búcsúzóul utánam szól még *Emil* fia:

— *Ki ne feledd, hogy édesanyám, aki különben nagy virágkedvelő és kertész, a létező összes virágok latin nevét, mind betéve tudja...*

Hát hogy felejtsem, amikor a sok évtizedes operai szubbretprimadonnáskodás után, ennél gyönyörűbb és gyönyörködtetőbb foglalkozást el se lehet képzelni.

Polgár Géza